

En weer op weg naar de berg Hoyo

Plamedi is hier eerder geweest.

Het pad is overwoekerd door netelplanten die in de schaduw van de baardbomen slingeren en sluipen, luchtwortels van wurgvijgen kronkelen naar de grond. Honderdmaal is dit pad vrijgemaakt en nog eens honderdmaal zal het weer dichtgroeien. Alles keert terug naar de oorspronkelijke staat. De enige manier om hier te leven is je erbij neer te leggen dat niets ooit verandert. Dat morgen is als gisteren. Dat elke tak die je weghakt weer aangegroeid is voor je je om kunt draaien.

Nergens is God verder weg dan onder deze bomen.

Deze wereld behoort toe aan kruipende schepselen, aan dieren en mensen die zich verschuilen in de schaduwen, aan giftige kikkers, aan ondergrondse schimmeldraden. In de boomtoppen hoog in de lucht krijzen bonte vogels, alleen zij weten te ontsnappen aan de modder, de stekels, de rotting.

God is afwezig maar zijn kompas kent geen twijfel. Het noorden is daar, ze moeten proberen hier af te dalen en de stroom terugvinden die ze een uur geleden verlaten hebben.

De Belgen hebben haast. Ze willen het liefst een helikopter huren, maar op korte termijn is het niet mogelijk zoiets te regelen. In Congo heb je tijd nodig. Als je haast hebt, ga je te voet.

De leider van de Belgen is een energieke zestiger met een grote grijze baard die zich voorstelt als Koenraads, zonder voornaam, of is het zijn voornaam? Hij spreekt vloeiend Swahili en zelfs Nande. De talen van de Lese of Efe kent hij niet, maar hij vraagt de dragers van alles over hun taal. Hij praat en lacht veel. Hij heeft honderd theorieën, die de meest onwaarschijnlijke dingen met elkaar in verband brengen.

Een vrouw met een mager gezicht loopt meestal naast Koenraads. Ze heeft grote stevige schoenen en een broek met overal zakken. Plamedi heeft nog nooit een vrouw gezien met zulke enorme voeten. Hij is benieuwd of ze werkelijk zo groot zijn, of dat haar wandelschoenen een vertekend beeld geven. Haar haar krult en is vele tinten blond. Ze heet Eva Hendriks. Hoewel ze weinig met elkaar gesproken hebben, voelt Plamedi zich op zijn gemak in haar nabijheid.

Er is ook nog een jonge Belg met een dunne bril die zelden wat zegt en grote zweetplekken onder zijn oksels heeft. Hij heet Chris en neemt foto's van alles wat hij ziet. Een eenzame kever op een blad. Sporen van een dier in de modder. De lucht wanneer de zon ondergaat.

Plamedi had niet verwacht dat de expeditie zo snel op touw gezet zou worden. Hij liet de foto's die hij in de grot gemaakt had aan Miles zien en na de tocht met de Australiërs stuurde Miles ze door naar een vriend. Een week later ontving hij een bericht met het verzoek een groep Belgen te begeleiden naar de plek waar de foto genomen is.

De vergunning kwam deze keer rechtstreeks uit Kinshasa. Het ministerie van Cultuur heeft zich ermee bemoeid. Dieudonné Makoke, een hoge ambtenaar van het ministerie, is speciaal uit Kinshasa gekomen. Hij is dik en loopt de hele dag achteraan. In alles laat hij merken dat hij Plamedi en

Miles niet vertrouwt. Hij klaagt dat de Belgen via Uganda gevlogen zijn. Ze hadden via de hoofdstad moeten komen, dan had hij ze kunnen ontvangen op het ministerie, zoals het betaamt. In het westen van het land hadden ze ook iets van het echte Congo kunnen zien. Hij begint een aantal maal over hoe gevaarlijk het is in de Kivu en Ituri. De schuld van de buitenlanders, dat lijdt geen twijfel. Het eten dat ze voorgezet krijgen vindt hij smakeloos.

Uit alles blijkt het belang van de munt die Plamedi in de grot gezien heeft. De haast van de Belgen, de ambtenaar die uit Kinshasa komt, het gemak waarmee Koenraads geld neertelt. Zal Plamedi een beloning krijgen die evenredig is met de betekenis van de vondst? Hij ziet het nog niet gebeuren. Misschien had hij de munt gewoon mee moeten nemen. Verkopen aan een handelaar. Hij heeft ooit een Chinees van het vliegveld gehaald die metaal opkoopt, maar zou zo iemand geïnteresseerd zijn in een munt? Nee, er is niemand in Butembo die de waarde van zo'n voorwerp begrijpt. Plamedi zal niet krijgen wat hem toekomt. Ze geven hem niet meer dan nodig. De Belgen hebben alle touwtjes in handen. Hij is slechts een eenvoudige gids, zonder naam of betekenis.

Ze slapen in het oude hotel. De Belgen zitten tot diep in de nacht te praten. Ze spreken geen Frans maar Vlaams, het klinkt in Plamedi's oren als een ongelukkige taal met on dankbare klanken. De dikke ambtenaar uit Kinshasa trekt zich vroeg terug in een van de kamers zonder plafond.

De vrouw die Eva heet komt naast Plamedi zitten. Haar Frans is als een zouteloze soep, de sisklanken zijn allemaal aan elkaar gelijk, de f en de v zijn evenmin van elkaar te onderscheiden. Ze spreekt hem met *vous* aan maar het klinkt als *fou*.

‘Kunt u me vertellen over de grot? Waarom ging u erheen?’

Niemand heeft het hem eerder gevraagd. Plamedi haalt zijn schouders op. 'Zomaar,' zegt hij. 'Uit nieuwsgierigheid.'

Ze knikt en herhaalt het laatste woord.

'Het is goed dat u dat deed. We denken dat het graf uit de tijd stamt dat de eerste sprekers van Bantoe naar Oost-Congo kwamen. Daarvoor woonden hier alleen jagers en verzamelaars.'

Ze zegt niets wat hij niet al weet. 'De Efe.'

Ze knikt. 'Wat we daar vinden leert ons iets over hoe de mensen leefden. Wat ze aten. Met welke regio's ze contact onderhielden. We reconstrueren de geschiedenis. In dit graf ontdekken we misschien een ijzeren armband, in een ander graf een koperen kruis, op nog een plek vinden we werktuigen. Elke opgraving vertelt haar eigen verhaal. Los zijn het flarden, maar als je alles samenvoegt en op de goede volgorde zet, dan krijg je zicht op hoe de mensen toen leefden. Het vormt een geheel.'

Ze praat langzaam alsof ze bang is dat hij het niet begrijpt, maar hij kan dit verhaal dromen. Koenraads orakelt de hele dag door over de Bantoe-expansie. Zonder zijn monologen wist Plamedi ook wel dat lang geleden de Nande kwamen met ijzeren spades en zagen om het woud te ontginnen en gewassen te planten. Dat weet elk kind. Maar al die dingen zijn niet echt van belang. Wie wil er weten wat er duizenden jaren geleden gebeurd is? Verandert het iets aan vandaag? Nee. Alles blijft zoals het is. Het verleden is begraven. De doden keren niet terug.

Koenraads wil Congo zijn geschiedenis geven. De hand die geeft bevindt zich boven de hand die ontvangt. Het kolonialisme is nooit verdwenen. De Belgen zijn vertrokken en hebben de Congolezen aan hun lot overgelaten, maar ze hoeven maar uit het vliegtuig te stappen of ze doen nog steeds alsof ze de baas zijn. Nee, ze zijn nog steeds de baas.

Ze komen een geschiedenis brengen. Ze vertellen het verhaal van de Congolezen, alsof die niet bestaan, alsof die er niet toe doen.

Deze expeditie gaat niet om de Congolezen of hun geschiedenis. Het heeft niets met hen te maken. Het is Koenraads die een verhaal wil vertellen. De Belgen hebben meer interesse in een ongrijpbaar verleden van duizend jaar terug dan in het recente verleden waarin zij de boeman zijn, waarin ze handen lieten afhakken, waarin ze weigerden te luisteren naar de wens van de Afrikaan die zijn eigen land wilde besturen, waarin ze moorden beraamden op gekozen politici, waarin ze probeerden Congo in stukken te snijden, waarin ze dictators steunden en wegkeken toen alles misging.

Ze zoeken raadsels om op te lossen. Meer niet. En Congo biedt hun het perfecte raadsel, een raadsel waarvan de oplossing steeds buiten handbereik blijft.

Het gaat niet om de reconstructie van een eeuwenoud verleden, maar ze komen voor de creatie van een nieuw verhaal, een verhaal waarin ze nog steeds de witten zijn die Afrika komen helpen, waarin wie er in die grot begraven ligt belangrijker is dan wie er morgen sterft. Waarin zij de geschiedenis komen brengen aan een land dat geen geschiedenis heeft.

Dit land heeft eerder te veel geschiedenis dan te weinig. Elke dag vindt er een honderdjarige oorlog plaats. Elke nacht een revolutie.

Congo wil geen nieuw verleden, het wil een toekomst.

Eva lijkt te merken dat er iets is wat hem dwarszit. Ze kijkt hem aan met grote grijze ogen waarin de vlammen van het kampvuur dansen.

‘Snap je wat ik wil zeggen?’

Plamedi knikt.

‘Ik denk dat ik het begrijp.’

Het heeft geen zin om zijn woede onder woorden te brengen. Zij kan die niet voelen.

De nacht gaat, de ochtend komt. Ze vertrekken vroeg en lopen snel. De bomen maken plaats voor akkers. Het dorp ligt voorbij de velden met maniok. Twintig hutten rond de plaats waar het water opwelt.

Plamedi heeft zijn woede diep weggestopt. De Belgen betalen goed, want wanneer je haast hebt wordt alles duurder. Geld is een manier om te zeggen hoe graag je iets wil, zegt Miles. Het is de reden dat naar Europa gaan zo duur is.

Ze kunnen veel geld vragen en toch is het als je alles bij elkaar optelt minder dan Plamedi gehoopt had. Het brengt Europa nauwelijks dichterbij. Wat hij ontvangt staat in geen verhouding tot de kosten die de Belgen maken, maar Plamedi weet niet hoe hij de prijs verder kan opdrijven. Miles weet het evenmin. De Belgen zijn bereid de halve wereld over te vliegen voor wat Plamedi gevonden heeft, maar het zal hem niet genoeg opleveren om naar Europa te gaan. Het doet hem denken aan het geluid van een munt in een lege emmer. Wat schiet hij op met een paar honderd dollar? Wat koopt hij voor zijn eerlijkheid?

Plamedi kan zich niet onttrekken aan het gevoel dat hij nooit genoeg geld zal hebben om naar Europa te gaan. Droomt hij van een leven in Europa omdat er in Congo geen toekomst voor hem is, of ziet hij de toekomst niet omdat Europa als het verlamdende gif van een schorpioen is? Europa is de belofte dat het ergens beter is, ergens ver weg; achter een zwaarbewaakte muur bevindt zich een paradijs. Al je inspanningen hier zijn tevergeefs en zinloos, behalve het streven naar het bereiken van dat paradijs.